811.163.41'42

Наслеђе 46 • 2020 • 79–96

Ана Љ. Вучићевић[1]
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за проучавање језика и књижевности

Александра Д. Ракић[2]
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за проучавање језика и књижевности

СТРАТЕГИЈА ОГРАЂИВАЊА У АКАДЕМСКОМ ДИСКУРСУ СРПСКИХ АУТОРА: КОНТРАСТИВНИ ПРИСТУП[3]

У раду смо са семантичког и функционалног аспекта испитивале маркере ограђивања у академском дискурсу српских аутора. На корпусу научних радова писаних на српском и енглеском језику из две разнородне групе научних дисциплина спроведена је квалитативно-квантитативна контрастивна анализа. Главни закључак истраживања је да српски аутори на енглеском језику начелно, али и међутипски и међудисциплинарно користе више јединица ограђивања. Конкретније говорећи, резултати показују да српски аутори при писању на српском језику делују директнији у представљању научних сазнања, док се при писању на енглеском језику чине мање категоричнима у презентовању научних резултата, али и више дистанцираним од читаоца.

Кључне речи: академски дискурс, српски аутори, контрастивна анализа, реторичка стратегија ограђивања, семантичка и функционална перспектива

1. Увод

Академски дискурс може се одредити „као жанр књижевног језика који се реализује као усмени или писани продукт у оквиру академске дискурсне заједнице" (Blagojević 2008: 14). Из овог следи да је овај вид комуникације прилагођен специјализованим потребама које имају чланови академске заједнице, те да га одликују одређене, готово конвенционалне особине. Један од основних циљева у овим заједницама – тумачење научних резултата и њихово формулисање у научне чињенице – остварује се управо путем установљених норми академског дискурса (Hajland 2009:

1 ana.vucicevic@filum.kg.ac.rs
2 aleksandra.rakic@filum.kg.ac.rs
3 Рад је написан у оквиру пројекта *Динамика структура савременог српског језика* (број 178014), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

12). Подаци и докази нису доступни научној јавности директно у облику у коме се налазе у физичком или друштвеном свету који се анализира, већ се морају реторички уобличити и представити заједници (Ibid.: 11). У том смислу важно је познавати адекватне језичке стратегије помоћу којих се остварују комуникативни циљеви чланова академске заједнице. У такве реторичке стратегије убраја се и ауторско ограђивање.

Ограђивањем се, начелно, изражава блажи степен обавезаности аутора према истинитости пропозиционог садржаја који се излаже, или дистанцирање од комуникативне функције и снаге говорног чина који се употребљава (Frejzer 2010). Ограђујући се, аутори примерено модификују снагу својих исказа (Hajland 2004: 87), показују опрез и скромност у тврдњама (Hajland 1998), слух за другачије интерпретације (Vuković 2015: 98) и колегијални став према читаоцима (Hajland 2000: 179). Ова језичка средства сматрају се носиоцима учтивости у академском обраћању (Markanen, Šruder 1997: 10) јер се њима скреће пажња на ауторово излагање на индиректан и некатегоричан начин (Hajland 1998: 6). Ограде омогућавају да се информација, колико год поуздана била, представи као исход закључивања, а не као установљено и непроменљиво сазнање (Hajland 2009: 75).

Претпоставка је да степен и начин ограђивања могу бити условљени академском дисциплином (Markanen, Šruder 1997: 10; Vartala 2001; Hajland 2007; Hajland 2011), па чак и језичком и културолошком средином у којој се пише (Nikula 1997; Perez-Ljantada 2010; Hu, Cao 2011). Нека од истраживања која ћемо представити у наредном одељку говоре у прилог дисциплинарним и културолошким специфичностима реализације ове стратегије.

Имајући у виду значај ограђивања у научном изразу, у раду испитујемо механизме помоћу којих се ограђивање остварује у академском дискурсу српских аутора на српском и енглеском језику. Примарни циљ нам је да установимо постоје ли не само различита средства ограђивања, већ и разлика у интензитету ограђивања наших аутора када пишу за српску и међународну публику. С обзиром на то да се у савременој реторици ограђивање сматра позитивном реторичком праксом, значај овог питања огледа се у тежњи да одредимо да ли српски аутори прилагођавају своје изражавање публици у зависности од језика на коме пишу или су пак, независно од језичког параметра, категорични у својим тврдњама.

2. *Ограђивање у истраживањима*

У литератури најчешће се наводи да се феноменом ограда бавила првобитно семантика, и то формална, те се тако Лејкоф узима као један од првих аутора који је о овом питању подробније писао (Vartala 2001: 4; Mauranen 2004; Đorđević 2015: 216). Лејкоф првобитно разрађује појам такозване *фази* (енгл. *fuzzy*) логике, логике јединица које нису ни у сету, нити ван њега, већ му припадају до одређеног степена, а потом сврстава ограде у скуп индикатора којима се управо та фази прелазност

наглашава (Lakoff 1973). Надаље се појам ограда разматрао са различитих аспеката, па су била подељена мишљења око тога која средства служе ограђивању и на које начине (Klemen 1997: 239). Отуда се може приметити и већи број назива за идентичне појаве попут *weakeners*, *softeners*, *downgraders*, *downtoners* и томе слично (Đorđević 2015: 217). Савремена истраживања ограђивање сагледавају више кроз призму прагматике, односно функција у контексту (Vartala 2001: 11). Када говоримо о академском дискурсу, ограде су изучаване најчешће из дисциплинарне (Salager-Mejer 1994; Hajland 1996; Vartala 2001; Kautsantoni 2006; Hajland 2007; Antić 2010; Hajland 2011) или контрастивне перспективе (Vasileva 2001; Blagojević 2007; Janik 2009; Perez-Ljantada 2010; Hu, Cao 2011; Đorđević 2015; 2017; Maglov 2018).

3. *Методологија истраживања*

3.1. Корпус

Корпус чине 32 научна рада из више разнородних дисциплина (медицине, биологије, социологије и лингвистике) преузета из реномираних часописа и зборника радова. У раду се водило рачуна о шест посебних ставки:

1) да у анализу буду укључени само оригинални научни и стручни радови;
2) да аутори буду искључиво српски, што смо одређивале на основу имена и афилијације аутора;
3) да бројчана расподела међу радовима из различитих дисциплина на различитим језицима буде идентична (управо због тога смо издвојиле укупно по 16 радова на српском и енглеском језику и то по 4 из сваке дисциплине);
4) да радови из сваке дисциплине на оба језика буду барем приближне дужине (број речи) како би компарација била веродостојнија;
5) да не поредимо податке из несродних дисциплина;[4]
6) да искључимо директне и парафразиране цитате, двосмислене целине у којима није било јасно да ли аутор сам говори о литератури или наводи податке из ње, затим текстове из фуснота, графикона, табела и других средстава приказивања података, као и класификације других аутора, упитнике и текстове-моделе коришћене у истраживањима.

4 Нисмо међусобно упоређивале број маркера у радовима из друштвених и биомедицинских наука, јер се пре свега дужина радова у једним и другим научним областима видно разликује. Наиме, радови из лингвистике и социологије знатно су дужи од радова из биологије и медицине.

3.2. Аналитички модели и процедуре

Изворне текстове смо превасходно конвертовале у *Word*, а затим из њих уклониле сегменте наведене под ставком 6). Потом смо мануелно и независно једна од друге анализирале корпус, како бисмо утврдиле које јединице и структуре у датом контексту могу послужити као маркери ограђивања. Усаглашавањем смо добиле листу маркера и прелиминарно је класификовале према Благојевић (2007) и Ђорђевић (2017).[5] Функционална подела коју је осмислила и по узору на стране ауторе модификовала Благојевић подразумева поделу средстава ограђивања на средства усмерена на садржај (поузданост и прецизност изреченог) и на средства усмерена на аутора (његово присуство или одсуство). Формална подела коју је Ђорђевић предложила подразумева чисто семантички критеријум.

Прецизности ради, контекстуалну употребу и фреквенцију маркера провериле смо у софтверу *Sketch Engine* (Kilgerif и др. 2018), кроз опцију конкордансе (енгл. *Concordance*). Добијене податке представиле смо квантитативно (Табела 1) и статистички анализирале њихову расподелу. Како бисмо истражиле везу између сваке појединачне променљиве вредности у групи, користили смо функцију CORREL u *Excel* програму, а затим добијене R вредности обрадиле према Гленовој[6] и у калкулатору за P вредности[7], при чему смо за граничну вредност статистичке значајности узеле да је $p \leq 0.05$.

4. Анализа корпуса

4.1. Анализа корпуса на српском језику

4.1.1. Маркери ограђивања усмереног на садржај који се излаже

А) *Маркери ограђивања које се тиче поузданости саопштења пропозиционог садржаја:*

1. Глаголске ограде: У овај тип ограда укључене су модалне глаголске ограде и лексичке глаголске ограде.

У корпусу радова на српском језику забележене су модалне глаголске ограде са маркерима *моћи*, *морати*, *требати*. Најприсутнији је глагол *моћи*, који сигнализира умерено изражавање ауторове уверености у истинитост садржаја пропозиције, односно уздржаност аутора у изношењу става. Присуство снажног модала *морати* и модала средње јачине *требати* је мање, што показује да се аутор уздржава од категоричких

5 У корпусу су се често јављале комбиноване ограде, које смо на основу контекста разложиле, и распоредиле у више одговарајућих категорија и у класификацији и у бројању. Илустрације ради, конструкције које се састоје од присвојних придева који упућују на прво лице и именице когниције (нпр. *our hypothesis*) убројале смо и у ограде поузданости и у ограде присуства аутора. Посматрано на нивоу појединачних елемената, именица сугерише ауторов отклон у погледу поузданости, док присвојни облик садржи директну референцу на ауторски глас и његово присуство.

6 https://www.statisticshowto.com/probability-and-statistics/correlation-coefficient-formula/

7 https://www.socscistatistics.com/

тврдњи (Novakov 2015: 444). Поред тога, забележен је и глагол *ваљати*, синониман глаголу *требати*.

Лексичке глаголске ограде из нашег корпуса, према семантици маркера ограђивања могу се разврстати у следеће категорије: ограде са глаголима когниције (маркери *претпоставити*, *веровати*, *сматрати*, *очекивати*), ограде са глаголима намере (маркери *настојати*, *желети*, *тежити*, *покушати*) и ограде са семикопулативним глаголима (маркер *чинити се*).

2. Придевске ограде: Под придевским оградама подразумева се ограничени број модалних придева (у нашем корпусу *могућ*, *евентуалан*, *вероватан*, *потенцијалан*, *известан*). У придевске ограде могу се уврстити и окамењени изрази чији је семантички центар придев са коренском морфемом *-зна-* (*[добро] је познато*, *општепознато је*, *позната је*).

3. Прилошке ограде: Ову групу ограда сачињавају модални прилози, који се користе за модификацију реченичног садржаја. Њихова модификаторска функција „своди се на информисање о томе какви су изгледи за то да оно што реченица саопштава одговара истини" (Ivić 1978: 8). Применом семантичког критеријума, све примере из корпуса на српском језику груписале смо у прилоге вероватноће (*вероватно*, *можда*, *могуће*, *евентуално*) и истинитосне прилоге[8] (*наводно*, *суштински*, *практично*, *наизглед*).

4. Именичке ограде: У нашем корпусу забележени су различити семантички типови именичких ограда: когнитивне именичке ограде (*идеја*, *претпоставка*, *хипотеза*, *уписак*, *правило*, *мишљење*, *полазиште*, *теза*), именичке ограде вероватноће (*вероватноћа*, *могућност*, *потенцијал*), именичке ограде намере (*тенденција*, *намера*, *покушај*) и нефактивне именичке ограде (*имплификација*, *индикација*).

5. Кондиционалне реченице: Аутор се у односу на поузданост саопштења може оградити и употребом кондиционалних реченица са везницима *ако*, *уколико*, *кад*, упитном речцом *ли* у везничкој функцији и сложеним условним везницима.

> Имајући у виду чињеницу да се малолетници налазе у фази психофизичког развоја и да су у том периоду људска бића изузетно осетљива, тежиште *би требало* да буде на превентивним мерама. (SS1[9]: 427); *Чини се* да је аутор освежио уобичајену фразу са *pull* заменивши овај глагол другим из истог лексичког поља [...]. (LE3: 43); *Могуће* објашњење постојања корелације BMI и крвног притиска код наших нормално ухрањених испитаника, са *BMI <25* kg/m², може указивати да међу њима постоје метаболички гојазне особе [...]. (MS4: 50); Зато Трећа галерија није део Ресавске пећине, иако оне могу бити генетска целина, *евентуално* хидролошка. (BS4: 56); *Идеја* је била да се на овај начин, поред осталог, провери *хипотеза* да политичка кампања појачава присутност европских тема у медијима. (SS2: 506)

8 Термин је преузет из Ђорђевић (2017).

9 У раду смо се за обележавање извора послужили скраћеницама које подразумевају научну дисциплину, језик научног рада и нумерацију.

Б) *Маркери ограђивања које се тиче прецизности саопштења пропозиционалног садржаја:*

1. Придевске ограде: У придевске ограде које се тичу прецизности саопштења пропозиционалног садржаја укључени су придеви апроксимације и неодређености. У нашем корпусу забележени су апроксимативни придеви (*приближан*, *просечан*), а функцију придевске ограде са значењем неодређености најчешће преузима неодређена заменица *неки*, као и број *један* и придеви у истом значењу (*својеврстан*, *појединих*, *одређени*). Семантичку компоненту неодређености има и придев *каква-таква*.

2. Прилошке ограде:[10] Код прилошких ограда које се тичу прецизности саопштења пропозиционалног садржаја слична је ситуација као са придевским оградама овога типа – могу имати апроксимативно значење (*скоро*, *око*, *готово*, *приближно*, *просечно*, *мање-више*) или значење неодређеног степена (*нешто*, *релативно*, *донекле*, *помало*). У ову групу примера укључују се и прилози *бар*, *барем*, *макар*.

3. Предлошки изрази: У корпусу су забележени и примери ограђивања употребом предлошких израза са детерминатором *известан* (*у извесној мери*, *у извесном смислу*). Сличне овим изразима су конструкције типа *у просеку*, *у основи*, *у крајњој линији*.

> Испитивањем је обухваћено 588 испитаника оба пола (87,76% жена), *просечне* старости 49,19±9,74 година и *просечном* дужином радног стажа од 20,74±10,36 год. (MS3: 25); Од лекова који делују на нервни систем нашли смо да је највише аналгетика и антипиретика (42,67%), што је *нешто* више него код опште популације у Шведској [...]. (MS1: 74); Укратко, музеји у јавности (или *бар* у делу јавности који чини музејска фестивалска публика) опажају се као генерално корисне и образовне установе [...] (SS3: 268).

4.1.2. Маркери ограђивања усмереног на аутора саопштења

А) *Маркери ауторовог ограђивања усмереног на одсуство аутора из текста:*

1. **Пасивне конструкције:** У нашем корпусу забележени су примери за оба граматичка лика пасива: модел са трпним глаголским придевом (*показана је*, *подељени су*, *тестирани су*, *примећено је*, *уочено је*) и безлични модел са речцом *се*[11] (*закључује се*, *уочава се*, *чини се*, *запажа се*, *показало се*).

---

10 Из анализе су изузети прилози типа *обично*, *генерално*, *конвенционално*, јер се посредством њих аутор не ограђује у односу на сопствени исказ, већ указује на неко опште стање (Đorđević 2017: 112–113): *обично* 'најчешће' (RSJ 2011: 832, RMS 1969: 857), *генерално* 'уопште' (RSJ 2011: 179), 'уопште, опћенито' (RMS 1967: 476), *конвенционално* 'уобичајено' (RSJ 2011: 546).

11 У нашем корпусу примећен је и један пример са декомпонованим предикатом *кружи прича* (< прича се) (LS2: 168). Пошто се ова конструкција претежно среће у разговорном стилу, можемо претпоставити да је употребљена у циљу успостављања ближег односа са читаоцем.

2. **Комбинације именица које се односе на академски чланак и глагола перформативног или хипотетичког типа:** Овај тип маркера ауторовог ограђивања најчешће представља комбинацију множинског облика именица које се односе на академски чланак или неки његов сегмент (*чињеница*, *параметар*, *анализа*, *резултат*, *пример*) или супстантивних синтагми чији су управни чланови ове именице и глагола типа *указати*/*указивати*, *показати*, *илустровати*.

За потребе овог истраживања, појмови „европска тема" и „тема ЕУ" *коришћени су* као синоними. (SS2: 506); Као што *се може закључити*, одлука о томе да ли ће дете користити Фејсбук налог или не, зависи искључиво од одлуке његових родитеља. (SS1: 431); *Рад се бави* проблемом визуелизације језика у поезији на примеру визуелних сигналистичких песама. (LS4: 81); *Све ове чињенице указују* на побољшане хидролошке услове после реста-урационих радова на сливу (2014). (BS3: 20).

Б) *Маркери ауторовог ограђивања усмереног на присуство аутора у тексту:*

1. **Лична заменица за прво лице:** У нашем корпусу бројни су примери употребе множинског облика личне заменице за прво лице (*ми*, *нас*, *нам(а)*), док примери употребе првог лица једнине нису забележени.

2. **Присвојна заменица која упућује на прво лице:** Као у претходном случају, употреба множинског облика ове заменице (*наша*, *нашем*, *наших*, *нашег*) честа је појава у нашем корпусу, док употреба облика једнине изостаје.

3. **Глаголи у првом лицу:** Код употребе првог лица глагола иста је ситуација као код употребе заменица за прво лице – примера за употребу првог лица једнине нема, док су примери употребе првог лица множине бројни (*можемо*, *бисмо*, *опажамо*, *улазимо*).

4. **Супстантивна лексема *аутор*/*ауторка*:** У академском дискурсу именица *аутор*/*ауторка* употребљава се углавном приликом позивања на друге ауторе. Међутим, у нашем корпусу забележене су и конструкције у којима аутор текста овом именицом упућује на себе (*колико је* ауторки *овог рада познато*, ауторка *овог рада сматра*).

Но, упркос свему наведеном, *ми* смо стекле утисак да у *нашој* средини међу студентима енглеског језика, махом будућим наставницима, и даље влада став да је изворни говорник неприкосновен у настави. (LS2: 167); Лимитираност *нашег* испитивања је мали број испитаника обухваћених студијом. (MS4: 50); У методичком приступу који *предлажемо*, трећа фаза наставног рада посвећена је нормативном аспекту синтагматских напоредних конструкција. (LS1: 142); На основу анализе садржаја релевантних међународних докумената и прописа, *аутор* настоји да укаже на потребу унапређења постојећих решења како би се спречиле потенцијалне злоупотребе. (SS1: 423).

4.2. Анализа корпуса на енглеском језику

4.2.1. Маркери ограђивања усмереног на садржај који се излаже

А) *Маркери ограђивања које се тиче поузданости саопштења пропозиционог садржаја:*

1. Глаголске ограде: Глаголске ограде могу се поделити на модалне глаголске ограде и лексичке глаголске ограде.

У корпусу радова на енглеском језику установљени су примери модалних глаголских ограда са маркерима: *may*, *might*, *can*, *could*, *will*, *would*, *should*. Употребом модала слабе снаге *may* и *might* указује се на могућност да се обистини оно што је наведено у пропозицији, а уједно се и избегава исказивање категоричких тврдњи. Значење синонимно модалу *may* може имати и модал *can*, док се употребом модала *could* додатно ублажава асертивност исказа. Модалом средње јачине *should* исказује се увереност аутора која има облик препоруке (Novakov 2015: 442–444). Употребом модала *will* исказује се предвиђање да се садржај пропозиције обистини, док модал *would* означава повећање епистемичке дистанце у односу на *will*.

Применом семантичког критеријума, лексичке глаголске ограде из нашег корпуса могу се поделити на: ограде са глаголима когниције (*think*, *believe*), ограде са глаголима намере (*attempt*, *endeavour*, *strive*, *tend to*, *seek*), ограде са нефактивним глаголима (*indicate*, *imply*) и ограде са семикопулативним глаголима (*seem*, *appear*).

2. Придевске ограде: Највећи проценат придевских ограда у нашем корпусу чине придеви са значењем вероватноће (*potential*, *possible*, *likely*, *unlikely*, *supposed*). Одређени придеви из ове категорије јављају се у безличним конструкцијама (*it is possible*, *it is likely*) (Blagojević 2008: 133). У корпусу су забележени и придеви којима се може исказати сумња у обистињење садржаја исказаног пропозицијом (*debatable*, *questionable*).

3. Прилошке ограде: У овај тип ограда укључени су прилози који се тичу нејасности или недостатка уверења у истинитост пропозиције. У корпусу радова на енглеском језику пронађене су прилошке ограде које се могу груписати у две семантичке категорије: прилози вероватноће (*probably*, *possibly*, *perhaps*, *maybe*, *presumably*) и истинитосни прилози (*essentially*, *basically*).

4. Именичке ограде: Велики број именичких ограда у нашем корпусу има заједничку коренску морфему са неком од наведених глаголских, придевских или прилошких ограда. Применом семантичког критеријума, све именичке ограде из нашег корпуса можемо поделити на именичке ограде вероватноће (*potential*, *possibility*, *likelihood*), именичке ограде когниције (*assumption*, *idea*, *hypothesis*, *belief*) и ређе примере нефактивних именичких ограда (*implication*) и именичких ограда намере (*tendency*).

5. Кондиционалне реченице: Употребом кондиционалних реченица ((*only*) *if…then*, *if it…it would*) аутори се могу оградити у односу на поузданост саопштења.

Наслеђе 46 • 2020 • 79–96

6. Конструкције са присвојним придевом за прво лице и именицама когниције: У ове конструкције убрајају се примери попут *to our best knowledge/to the best of our knowledge*, *in our knowledge*, *in our view*, *in our opinion* и слично, којима аутор указује на сопствену перспективизацију изложеног пропозиционог садржаја.

> Finally, the established mechanisms of meaning construction in the examined phrasal verbs *may* have implications for their learning. (LE1: 231); In this section we *attempt* to show how the feminization of scholarship on women's migration for care and domestic work produces the knowledge that can on one hand [...]. (SE1: 262); Speech acts are *presumably* universal since every language has a means of performing them. (LE3: 104); Our results with black locust confirm previous results gained with some other agricultural and forest tree species that naphthenates have *the potential* to stimulate rooting in shoots and cuttings. (BE2: 7); *If* we add to these facts that the lichen species have not yet been fully explored, a complete picture about the importance of the study can be obtained. (BE3: 16); However, *in our knowledge* all the tumors included in the present studies were sporadic, and there was no hereditary burden in any case. (ME4: 148).

Б) *Маркери ограђивања које се тиче прецизности саопштења пропозиционалног садржаја:*

1. Придевске ограде: Под придевским оградама које се тичу прецизности саопштења пропозиционалног садржаја подразумевају се придеви апроксимације (*mean*, *average*) и неодређености (*certain*). Значење неодређености има и детерминатор *some* у конструкцијама са бројевима.

2. Прилошке ограде:[12] Ограде овога типа такође могу имати значење апроксимације (*almost*, *about*, *approximately*, *more or less*, *practically*, *altogether*, *closely*) или неодређеног степена (*rather*, *fairly*, *relatively*, *somewhat*, *slightly*, *partially*, *partly*).

3. Апроксимативни изрази: У нашем корпусу забележени су и одређени изрази са апроксимативним значењем (*at least*, *close to*, *to a certain degree*).

> In [1] and [2], the terms belong to the area of administrative procedures and *more or less* corresponding documents could be found in both the English and the Serbian systems. (LE4: 41); Although men were more frequently infected with G.lamblia protozoan, the number of positive findings was *approximately* equal for both genders in our study [...]. (ME3: 52).

12 У корпусу на енглеском језику забележени су и прилози *generally*, *typically*, *commonly*, *usually*, међутим они нису укључени у класификацију, као ни њима семантички еквивалентни прилози у корпусу на српском језику. Ови прилози су искључени из анализе јер се њима означава неодређена учесталост (више о овоме видети у Kverk, Grinbaum, 1976; Đorđević, 2002).

4.2.2. Маркери ограђивања усмереног на аутора саопштења

А) *Маркери ауторовог ограђивања усмереног на одсуство аутора из текста:*

1. **Пасивне конструкције:** Одсуство аутора из текста може се исказати пасивним конструкцијама са „глаголима из групе епистемичких, перформативних и когнитивних глагола" (Blagojević 2008: 138). У нашем корпусу то су конструкције *was evaluated*, *was calculated* и томе слично.

2. **Комбинације именица које се односе на академски чланак и глагола перформативног или хипотетичког типа:** Овај тип маркера ауторовог ограђивања представља комбинацију именице или именичке синтагме која се односи на академски чланак или неки његов део (*this paper*, *study*, *data*, *results*) и глагола као што су *criticize*, *demonstrate*, *show*, *describe*, *indicate*.

3. **Конструкције са неодређеним или безличним субјектом и модалним глаголима:** У овом типу конструкција субјекат је безличан или неодређен (у нашем корпусу *it*, *one*), док синтаксичку функцију предиката има модални глагол (*can*, *may*) са допуном у виду перформативних или когнитивних глагола (у нашем корпусу, примера ради, *see*, *conclude*, *infer*).

> The study *was designed* as an observational case-control study. (ME2: 13); *The results show* that the vowel length is not an issue for the Serbian participants. (LE2: 98); From the research *it can be inferred* that only the mean F2 values were measured and that no difference between the second and the first formant was looked for. (LE2: 92).

Б) *Маркери ауторовог ограђивања усмереног на присуство аутора у тексту:*

1. **Лична заменица за прво лице:** У корпусу радова на енглеском језику, за разлику од корпуса на српском језику, присутни су и примери употребе првог лица једнине (*I*) и првог лица множине (*we*).

2. **Присвојни придеви који упућују на прво лице:** У нашем корпусу забележен је и облик једнине (*my*) и облик множине (*our*) присвојног придева који упућује на прво лице.

3. **Присвојне заменице које упућују на прво лице:** Присвојна заменица *ours* присутна је у нашем корпусу, док заменица *mine* није забележена.

4. **Именица *author*:** У радовима на енглеском језику чешће је употребљена ова лексема уместо личне заменице за прво лице него у радовима на српском језику. Најчешће се употребљава множински облик ове именице у радовима са више аутора (*the authors present*, *authors state*).

> Owing to the fact that this is a cross-sectional a study, *we* did not follow changes across time in anemia parameters, ESA dosage and ACE inhibitors dosage. (ME1: 113); These findings support *our* claim that gender aspects of everyday urban life are specific [...]. (SE2: 282); *The authors* present a historical overview of intersections between urbanization, planning and gender regimes, from socialist to present neoliberal conditions [...]. (SE2: 275).

5. Дискусија

Квантитативно изражени резултати приказани су у Табели 1.

Табела 1. Број ограда у корпусу радова из различитих дисциплина писаних на српском и енглеском језику.

Радови	*Поузданост*		*Прецизност*		*Присуство*		*Одсуство*		*Укупно по раду*		*Укупно по дисциплини*	
	Срп.	*Енг.*	*Срп.*	*Енг.*	*Срп.*	*Енг.*	*Срп.*	*Енг.*	*Срп.*	*Енг.*	*Срп.*	*Енг.*
Лингвистика 1	18	20	1	4	22	14	16	37	57	75	278	451
Лингвистика 2	24	54	5	14	60	0	8	83	97	151		
Лингвистика 3	18	35	5	13	11	8	20	41	54	97		
Лингвистика 4	24	69	7	22	32	0	7	37	70	128		
Укупно по типу	84	178	18	53	125	22	51	198	/	/		
Социологија 1	46	51	5	9	1	36	7	20	59	116	420	348
Социологија 2	8	22	7	4	10	12	24	21	49	59		
Социологија 3	41	29	20	5	33	11	38	29	132	74		
Социологија 4	37	32	26	7	81	0	36	60	180	99		
Укупно по типу	132	134	58	25	125	59	105	130	/	/		
Медицина 1	1	8	7	1	17	12	25	41	50	62	210	278
Медицина 2	17	19	2	11	19	15	36	40	74	85		
Медицина 3	0	4	9	4	4	7	22	34	35	49		
Медицина 4	1	15	8	1	13	4	29	62	51	82		
Укупно по типу	19	46	26	17	53	38	112	177	/	/		
Биологија 1	12	7	2	2	3	0	3	71	20	80	131	244
Биологија 2	14	7	4	5	0	3	24	35	42	50		
Биологија 3	5	10	6	0	0	1	21	62	32	73		
Биологија 4	23	4	8	13	0	0	6	24	37	41		
Укупно по типу	54	28	20	20	3	4	54	192	/	/		
Укупно по језику	289	386	122	115	306	123	322	697	/	/	/	/

Квантитативна, а затим и статистичка, односно дистрибутивна, компарација маркера вршена је на основу три параметра: типа ограђивања, сродности научних дисциплина и језика. Иако се у аналитичком погледу преплићу, закључке смо груписале према сваком појединачном параметру.

Када говоримо о типу ограђивања, поредиле смо заступљеност типова у радовима на оба језика и из сродних дисциплина. Број маркера поузданости у радовима на оба језика знатно се разликује. Према подацима у Табели 1, аутори се на српском језику више ограђују једино у области биологије, при чему су вредности готово дупло веће (54:28)[13], док је у радовима на енглеском језику у односу на радове на српском приметан више него двоструко већи број ограда поузданости у областима лингвистике (84:178) и медицине (19:46). Кумулативно, на нивоу свих

13 Ради лакшег праћења, као и у табели, и у тексту следимо конвенцију навођења прво вредности за корпус на српском, а затим вредности за корпус на енглеском језику.

дисциплина, број ограда поузданости је за скоро једну четвртину већи у радовима на енглеском језику (289:386). Ограђивање у домену прецизности на српском језику двоструко је приметније у области социологије (58:25), док аутори радова на енглеском језику предњаче на пољу лингвистике (18:53). Међутим, према укупном збиру, аутори радова на српском језику користе више ограда прецизности (122:115), премда разлика није значајна. Када говоримо о маркерима који упућују на присуство аутора, радови на српском језику односе превагу у чак три дисциплине: у радовима из лингвистике забележена је готово шестострука разлика (125:22), а у радовима из социологије (125:59) и медицине (53:38) скоро двострука. Крајње супротна тенденција видна је у употреби маркера за одсуство аутора. Наиме, у радовима на енглеском језику у све четири дисциплине користи се већи број ових ограда, при чему издвајамо готово четвороструке разлике на пољима лингвистике (51:198) и биологије (54:192). Из овога и на основу коначних бројева може се закључити да се у радовима на српском језику аутори превасходно ограђују по питању одсуства (322) и присуства (306) аутора, а у радовима на енглеском језику претежно на пољу одсуства аутора (697) и поузданости исказа (386).

Према параметру сродности научних дисциплина, посматрамо бројно стање свих ограда у друштвеним и биомедицинским наукама. У радовима из области лингвистике аутори су користили готово трећину више ограда на енглеском језику (278:451), изузев у погледу јединица присуства аутора, док је у области социологије забележена скоро једна шестина више маркера у радовима на српском језику (420:348), са изузетком маркера одсуства аутора. Када је реч о биомедицинским наукама, и у медицини (210:278) и у биологији (131:244) број ограда је већи у радовима на енглеском језику, с тим што је разлика међу језицима више од два пута изражена у области биологије. Можемо закључити да је међудисциплинарно и на нивоу оба језика ограђивање заступљеније у радовима из друштвених наука у односу на биомедицинске.

Последњи и уједно најопштији параметар узет у обзир је језички. Гледано међујезички и међутипски, у српском језику се незнатно више користе ограде прецизности (122:115) и готово троструко више ограде присуства аутора (306:123), док се у радовима на енглеском језику за четвртину више користе маркери поузданости (289:386), а чак дупло више маркери одсуства аутора (322:697). Из међујезичке и међудисциплинарне перспективе може се рећи да се ограђивање у свим дисциплинама, изузев у социологији, користи више у радовима на енглеском језику. Овај тренд важи и на нивоу ширих научних области, при чему је мања разлика у радовима на пољу друштвених наука у српском и енглеском језику (698:799), али је знатно приметнија на пољу биомедицинских дисциплина (341:522) при чему је скоро за трећину већи број маркера у радовима на енглеском језику. Генерално говорећи, на међујезичком нивоу, према свим типовима и дисциплинама, маркера ограђивања има за готово петину више на енглеском језику (1039:1321).

Узимајући све појединачне вредности из сваког рада и по свим наведеним параметрима у обзир, тестом корелације добиле смо статистичку расподелу и статистичку значајност расподеле вредности маркера ограђивања.[14]

На основу резултата корелације међу типовима ограђивања може се закључити да постоји одређени степен значајности међу испитиваним параметрима. Резултати показују да постоји веома јака позитивна корелација између коришћења поузданости у научним радовима из области социологије међу језицима (r = 0,75), што значи да се поузданост готово једнако употребљава у научним радовима писаним на српском и енглеском језику. Такође, примећено је да постоји веома јака негативна корелација у области биологије (r = -0,99), из чега произилази да повећано коришћење поузданости у радовима на српском језику прати ниже коришћење истог типа у радовима писаним на енглеском језику. Израчуната је и веома јака негативна корелација r = -0,81 у области социологије за коришћење ограда присуства аутора у тексту.

Када је реч о међудисциплинарној компарацији, на основу резултата корелације између свих анализираних типова ограда приказаним по радовима у односу на друштвене и биомедицинске науке на српском и енглеском језику, уочено је да постоји умерена повезаност у расподели између вредности у радовима из области лингвистике и социологије на енглеском језику, са вредношћу корелације r = 0,38. Издваја се и јака позитивна корелација r = 0,69 међу радовима на енглеском језику који припадају биомедицинским наукама. За радове на српском језику није било статистички значајних резултата.

Вредности корелације између броја ограда свих типова и у свим дисциплинама поређених према параметру језика не достижу степен значајности за радове писане на српском језику, док се за радове писане на енглеском језику уочава умерена позитивна корелација r = 0,37, из чега проистиче да су бројчане вредности маркера на енглеском језику, у целини узев, умерено повезане, што није случај са вредностима маркера из радова на српском језику.

На основу квалитативне и квантитативно-статистичке анализе, може се извући неколико основних закључака о стратегији ограђивања посматраној из шире реторичке визуре.

Формално-функционална анализа показала је диверзитет језичких средстава у српском и енглеском језику, којима се у контексту изражавања у оквиру научног рада може постићи ефекат ублажавања научних тврдњи. Даља квантитативна и њој, у овом случају, делимично комплементарна статистичка анализа говоре у прилог интензитета употребе ове реторичке модификације код српских аутора који пишу на српском или енглеском језику.

Резултати нашег истраживања показали су да се, уопште узев, маркери ограђивања користе у нешто већој мери у радовима написаним на

14 Табеларни и дијаграмски прикази статистичких прорачуна доступни су на захтев.

енглеском језику, премда посматрајући овај феномен у целини, разлике нису драстичне.

Према параметру типа ограђивања, установили смо да су ограде поузданости и одсуства аутора карактеристичније за радове на енглеском језику, док су маркери присуства и одсуства аутора заступљенији у радовима на српском језику. Уочавамо благу контрадикторност у резултатима у погледу присуства аутора у тексту на српском језику. Наиме, бројчана разлика је наизглед незнатна (306 маркера за присуство аутора и 322 маркера за одсуство аутора) и не доводи нас до неког извеснијег тумачења. Оно чему можда можемо приписати овакву врсту неслагања јесу тематски оквири, сама методологија радова или приступ одређеној проблематици. Међутим, како то ни од почетка нису били наши експлицитни критеријуми разликовања радова, ми се нећемо тиме овде подробније бавити. Такође смо приметили да, с обзиром на нешто нижи степен ограда поузданости и прецизности, када се изражавају на српском језику, аутори одређене пропозиционе садржаје теже да представе више као чињенице него као потенцијално упитне тврдње. Међутим, приликом изражавања на енглеском језику, српски аутор постаје више обезличен, имплицитнији у обраћању и чешће минимализује категоричност научног сазнања, које износи кроз ограде поузданости.

Што се научних дисциплина тиче, очекиван је мањи степен ограђивања у биомедицинским наукама, пре свега због обима радова, али и због још једног значајног фактора, а то је изразита склоност да се, због природе вокације, у радовима из биологије, а нарочито из медицине, не преговара толико са читаоцем о значењу и значају изнетог садржаја и ауторитета аутора који садржај износи.

Претходна два параметра доприносе трећем и потврђују међутипску и међудисциплинарну разлику у односу на језик на коме се писало. Међутим, још једном наглашавамо да, уколико се погледа опште бројно стање маркера, разлике нису драстичне, али, свакако, постоје. Умерено приближавање публици кроз текст и нешто експлицитније присуство аутора у тексту су, сматрамо, позитивне праксе. Ауторска одсутност и дистанцирање из текста, који, наизглед, доприносе објективности израза могу дистанцирати читаоца од текста. Са друге стране, на појединим местима у академском тексту реторичка скромност и те како може допринети научном кредибилитету.

На самом крају преостаје и нама ауторкама да се оградимо у погледу резултата нашег рада и да тиме дамо својеврсне препоруке за будућа истраживања. Испитивање које смо спровеле може бити побољшано већим корпусом са додатним критеријумима класификације. Идентификовани обрасци језичке употребе би тиме добили на извесној правилности и поузданости, што би се одразило и у могућој статистичкој анализи. Додајемо да списак маркера није коначан. Додатне перспективе у истраживању би до извесне мере можда могле расветлити још неке (морфолошке, синтаксичке, чак и стилски онеобичене, у академском дискурсу, сматра се, ретке) маркере и обрасце ограђивања.

6. *Закључак*

У овом раду проведена је квалитативно-квантитативна анализа маркера ограђивања у научним радовима на српском и енглеском језику, које су писали српски аутори. Испитивање према параметрима типа ограђивања, научне дисциплине и језика показало је одређене разлике у интензитету ублажавања научних тврдњи којим се српски аутори служе када пишу на ова два језика. У начелу, српски аутори се више ограђују на енглеском језику, категоричнији су у текстовима на српском језику, док су у текстовима на енглеском језику њихове тврдње блаже, а њихово присуство имплицитније.

Извори[15]

Српски језик

Nasleđe: časopis za književnost, umetnost i kulturu (2015), 12, br. 30 – LS1, LS2.
Nasleđe: časopis za književnost, umetnost i kulturu (2015), 12, br. 31 – LS3, LS4.
Opšta medicina (2016), 22, br. 3/4 – MS1.
Opšta medicina (2017), 23, br. 1/2 – MS2, MS3.
Opšta medicina (2017), 23, br. 3/4 – MS4.
Sociološki pregled (2016), 50, br. 3 – SS4.
Sociološki pregled (2017), 51, br. 2 – SS3.
Sociološki pregled (2017), 51, br. 3 – SS1.
Sociološki pregled (2017), 51, br. 4 – SS2.
Zaštita prirode (2015), 65, br. 1 – BS2.
Zaštita prirode (2016), 66, br. 1 – BS1, BS3, BS4.

Енглески језик

Acta Medica Medianae (2017), 56, br. 3 – ME1, ME3, ME4.
Acta Medica Medianae (2018), 57, br. 1 – ME2.
Facta Universitatis, Series: Linguistics and Literature (2016), 14, br. 1 – LE2.
Facta Universitatis, Series: Linguistics and Literature (2016), 14, br. 2 – LE3.
Facta Universitatis, Series: Linguistics and Literature (2017), 15, br. 1 – LE4.
Facta Universitatis, Series: Linguistics and Literature (2017), 15, br. 2 – LE1.
Sociologija: časopis za sociologiju, socijalnu psihologiju i socijalnu antropologiju (2018) – SE1, SE2, SE3, SE4.
Zbornik Matice srpske za prirodne nauke (2014), br. 126 – BE1, BE2.
Zbornik Matice srpske za prirodne nauke (2016), br. 130 – BE3, BE4.

15 Потпунија и прецизнија листа коришћених извора може се добити на захтев.

Литература

Antić 2010: Z. Antic, Osobenosti pisanog engleskog jezika u medicini, Beograd: *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo*, 138, Beograd, 668–673.

Blagojević 2007: S. Blagojević, Autorovo ograđivanje kao retorička strategija u akademskom diskursu: kontrastivna analiza, Priština: *Zbornik radova Filozofskog fakulteta*, 37, Priština, 125–134.

Blagojević 2008: S. Blagojević, *Metadiskurs u akademskom diskursu*, Niš: Filozofski fakultet, Niš: Galeb.

Đorđević [3]2002: R. Đorđević, *Gramatika engleskog jezika*, Beograd: Čigoja štampa.

Đorđević 2015: D. Đorđević, Priloške ograde u naučnim radovima na engleskom i srpskom jeziku, Kragujevac: *Nasleđe: časopis za književnost, jezik, umetnost i kulturu*, 31, Kragujevac, 215–230.

Đorđević, D. *Ograde u naučnim radovima na engleskom i srpskom jeziku*, doktorska disertacija. <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:16256/bdef:Content/get>. 11. 1. 2018.

Frejzer 2010: B. Fraser, Pragmatic Competence: The Case of Hedging, in: G. Kaltenböck, W. Mihatsch, S. Schneider (eds.), *New Approaches to Hedging*, Bingley: Emerald Group Publishing, 15–34.

Glen, S. *Probability and Statistics Topic Index*. <https://www.statisticshowto.com/probability-and-statistics/>. 23. 2. 2019.

Hajland 1996: K. Hyland, Writing Without Conviction? Hedging in Science Research Articles, Oxford: *Applied Linguistics*, 17/4, Oxford, 433–454.

Hajland 1998: K. Hyland, *Hedging in Scientific Research Articles*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Hajland 2000: K. Hyland, Hedges, Boosters and Lexical Invisibillity: Noticing Modifiers in Academic Texts, Abingdon: *Language Awareness*, 9/4, Abingdon, 179–197.

Hajland 2004: K. Hyland, *Disciplinary Discourses: Social Interactions in Academic Writing*, Michigan: University of Michigan Press.

Hajland 2007: K. Hyland, Different Strokes for Different Folks: Disciplinary Variation in Academic Writing, in: K. Flottum, *Language and Discipline Perspectives on Academic Discourse*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 89–108.

Hajland 2009: K. Hyland, *Academic Discourse English in a Global Context*, London: Continuum.

Hajland 2011: K. Hyland, Disciplines and Discourses: Social Interactions in the Construction of Knowledge, in: D. Starke-Meyerring et al, *Writing in Knowledge Societies*, Anderson: Parlor Press, 193–214.

Hu, Cao 2011: G. Hu, F. Cao, Hedging and boosting in abstracts of applied linguistics articles: A comparative study of English- and Chinese-medium journals, Amsterdam: *Journal of Pragmatics*, 43/11, Amsterdam, 2795–2809.

Ivić 1978: M. Ivić, O srpskohrvatskim rečeničnim prilozima, Beograd: *Južnoslovenski filolog*, 34, Beograd: 1–16.

Janik 2009: C. Janik, As academics we are not disposed to say "I know the world is round…". Marking of evidentiality in Russian and German historiographic articles, in: E. Suomela-Salmi, F. Darvin (eds.), *Cross-Linguistics and Cross-Cultural Perspectives on Academic Discourse*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 19–32.

Kilgerif, A. et al. *SketchEngine (Computer Software and Information Resource).* <https://www.sketchengine.eu/>. 12. 11. 2018.

Klemen 1997: G. Clemen, the Concept of Hedging: Origins, Approaches and Definitions, in: R. Markkanen, H. Schröder (eds.), *Hedging and Discourse: Approaches to the Analysis of a Phenomenon in Academic Texts*, Berlin: Walter de Gruyter, 235–248.

Kautsantoni 2006: D. Koutsantoni, Rhetorical strategies in engineering research articles and research theses: Advanced academic literacy and relations of power, Amsterdam: *Journal of English for Academic Purposes*, 5, Amsterdam, 19–36.

Kverk, Grinbaum [5]1976: R. Quirk, S. Greenbaum, *A University Grammar of English*, London: Longman.

Lejkof 1973: G. Lakoff, Hedges: A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts, Heidelberg: *Journal of Philosophical Logic*, 2, Heidelberg, 458–508.

Maglov 2018: S. Maglov, Eksplicitni i implicitni glas autora u retoričkoj strukturi apstrakata na engleskom i srpskom jeziku, Banja Luka: *Filolog*, 18, Banja Luka, 170–190.

Markanen, Šruder 1997: R. Markkanen, H. Schröder, Hedging: A Challenge for Pragmatics and Discourse Analysis, in: R. Markkanen, H. Schröder (eds.), *Hedging and Discourse: Approaches to the Analysis of a Phenomenon in Academic Texts*, Berlin: Walter de Gruyter, 3–18.

Mauranen, A. *They' re a Little Bit Different… Observations on Hedges in Academic Talk*, pre-publication version, < https://www.researchgate.net/publication/286528142_They're_a_Little_Bit_Different_Observations_on_Hedges_in_Academic_Talk> 11. 9. 2020.

Nikula 1997: T. Nikula, Interlanguage View on Hedging, in: R. Markkanen, H. Schröder (eds.), *Hedging and Discourse: Approaches to the Analysis of a Phenomenon in Academic Texts*, Berlin: Walter de Gruyter, 188–207.

Novakov 2015: P. Novakov, Modalni glagoli u engleskom i srpskom naučnom diskursu, u: B. Mišić Ilić, V. Lopičić (red.), *Jezik, književnost, diskurs. Jezička istraživanja*, Niš: Filozofski fakultet, Niš: Scero print, 435–448.

Perez-Ljantada 2010: C. Pérez-Llanda, The 'dialectics of change' as a facet of globalisation: Epistemic modality in academic writing, in: M. Ruiz-Garrido et al. (eds.), *English for Professional and Academic Purposes*, Leiden: Brill-Rodopi.

RMS 1967–1976: *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*, Novi Sad: Matica srpska, Zagreb: Matica hrvatska.

RSJ [2]2011: *Rečnik sprskoga jezika*, Novi Sad: Matica srpska.

Salager-Mejer 1994: F. Salager-Meyer, Hedges and Textual Communicative Function in Medical English Written Discourse, Amsterdam: *English for Specific Purposes*, 13/2, Amsterdam, 149–170.

Vartala T. *Hedging in Scientifically Oriented Discourse: Exploring Variation According to Discipline and Intended Audience*, doctoral dissertation <https://www.researchgate.net/publication/265179407_Hedging_in_Scientifically_Oriented_Discourse_Exploring_Variation_According_to_Discipline_and_Intended_Audience>. 11. 9. 2020.

Vasileva 2001: I. Vasileva, Commitment and detachment in English and Bulgarian academic writing, Amsterdam: *English for Specific Purposes*, 20, Amsterdam, 83–102.

Vuković 2015: M. Vuković, Hedging in Linguistic Academic Discourse: An Overview and Contrastive Analysis of Hedging in Articles Published in National and Leading International Journals, in: I. Lakić, B. Živković, M. Vuković (eds.), *Academic Discourse across Cultures*, Cambridge Scholars Publishing: New Castle upon Tyne, 98–113.

Ana Lj. Vučićević
Aleksandra D. Rakić

THE STRATEGY OF HEDGING IN ACADEMIC DISCOURSE OF SERBIAN AUTHORS: A CONTRASTIVE APPROACH

Summary

The paper analyses markers of hedging in academic discourse of Serbian authors from both semantic and functional aspect. The qualitative-quantitative contrastive analysis was conducted using the corpus of research papers from two different groups of scientific disciplines written in Serbian and English language. The principal conclusion of the research is that Serbian authors on a general as well as on an intertype and interdisciplinary level use more units of hedging when writing in English. More specifically, when writing in Serbian, Serbian authors appear to be more direct in presenting scientific data, whereas when writing in English, they seem to be less categorical in formulating scientific results as well as more distanced from the reader.

Key words: academic discourse, Serbian authors, contrastive analysis, rhetorical strategy of hedging, semantic and functional perspective.

Примљен: 5. марта 2019. године
Прихваћен: 18. септембра 2020. године